

HOMOKPUSZTA EMLÉKEZIK

Amikor a nagy szegedi árvíz, 1879. március 12-én szomorú tavaszt hozott, nemcsak a várost döntötte romba, hanem a környező falvakban is nagy károkat okozott. Algyői március 12-én, Dorozsmát március 18-án, Kisteleket március 20-án érte el. A kiöntött népség menekítette életét, pereputtyát, apró ingóságait. Akkor ögróf Pallavichini Sándor nagylelkűsködött, a „Macskási szőlők” fölött elterülő 300 holdat átengedte az árvízről elpusztított algyőieknek. Kikötötte, hogy halálból Sándorfalvának nevezzék a települést. Jó, olcsó, megbízható jánosok kellettek, szegény napszámosok az uradalomba. Eleinte sokan jöttek, a végén csak 74 algyői család maradt. A gróf úr nem a magasabb fekvésű Homokpusztát jelölte ki házhelyeknek, hanem lejjebb, a fehértől részt.

Nagy nyomorúságos világ járt akkor. Homokpusztán, Bodorszákon vallatjuk a múltat. Kerügetjük a homoki „tavakat”, járjuk a tanyákat. Azok is beszélnek. Honti István és felesége (korábban Takács Istvánné) Homokpusztán lakik. Így vallanak.

Az asszony:
— 1910-ben kerültem össze az első férjemmel. Két gyerekem, egy fiú és egy lány született. A férjem jó ember volt, szerencsével éltünk, bekerült az erdőszél mellé az uradalomba, de hamar ránk esteledett. Egy orvvadász meglátta. A tüdejében, májában is maradt sörét, betegen élte napjait. Mégis kivitték 1914-ben a frontra, oda is maradt szegény. Tamasz nélkül, árván maradtunk. A hantázból, ahol laktam a két gyerekkel, el akartak üzni, kergetni. Szekérre raktak mindenünket, az öreg nyoszolyát, az elhasználatott szekrényt, a szublót, a dumnát, leszedték az ajtókat, ablakokat. Úgy maradtunk, mint a szedett fa. A bútorokat Hantárára vitték és bezárták az uralási raktárba. Egy hétig ott tartották. Én kiálltam a viskók elé és úgy kiabáltam: innen el nem

megyek, csak hőtán visznek el. Volt egy öreg vak lovunk. Azzal elvergődtem. Egyszer felülttem a pár éves kislímat és a néhány hónapos kislányomat az ócska szekérre. Tavaszodott, de még vizes, fagyos volt az út. Kutyanyakban felért a jeges víz a derékig. A jégem beszakadt a ló. Siránkoztam, szerencsétlenkedtem egy darabig, mihez is kezdjek. Nem volt választásom, levetttem a lábbelimet, ott hagytam a két gyereket a kocsin és kilométereket szaladtam be, egészen Baksra, onnan kértem segítséget. Jött is jó emberem, ökrösszekérrel húzatta ki a megrekedt lovat és szekeret.

Rossz ember volt a gróf. Amikor a dohány-, safránykultúra csődbe jutott, télvíz idején kergette világgá kertészeit, leromboltatta házaikat, szaladhattak a világba. Minden övé volt itt erre-féle, a föld, a határ, s az emberek is.

1920-ban kéréje akadt Takács Istvánnak. Honti István. A férfi 28 évesen került erre a tájra, Bodorszékre. Épített egy viskót, s 15 évig abban húzódtak meg. 1926-ban fiuk születtek. Se Sándorfalván, se Dócon nem volt szülésznő. Elindult Honti István Hantárára, ahol élt javasasszony. Elhívta a szüléshez. Ahogy gyalogoltak a szélfújta homokbuckák között, akkor hallotta az alábbiakat:

— Látod-e Sasillén azt a nagy diófát? Kis ember, bérlo ültette. Tanyák voltak erre, de a gróf emberei lerombolták, felgyújtották. Szegedről jöttek ki, összekötözték a bérlok kezét, elvitték őket. Nem is hallottunk róluk többet, reggelre leégett a tanyájuk, a családjuk menekülhetett, futhatott a világba.

Az 1930-as évek elején „szervekedtek” a Pallavichini birtokon. A haszonbérletet örök időkre akarták, felmentek hát Budapestre Dénes István ügyvéd vezetésével. A pitrisomiak valamennyien összetartottak, benne voltak. Nem akarták, hogy a gróf

akkor húzza le a kötőféket fejükről, amikor akarja. Írogattak a minisztériumba, a kabinetirodára. Nem történt semmi; azaz-hogy megkezdődött ellenük a hadjárat, a gróf behívatta a szervezkedőket a község házára, Honti Istvánt is, s akit csak lehetett, elűzött a birtokáról.

Rég volt. Aztán elkövetkezett a földosztás. A bodorszéki tanyáról Homokpusztára költöztek Honti Istvánék. Az meg jó lett a fiúnak, Takács Istvánnak. Még állja a tanya az időt. De árulkodik is. Mint Homokpusztán a szőlők hajléka. Öreg, elhasználatott, akár az emberek. A falon egy viharvert óra ketyeg. Pontosan jár. 1921-ben vásárolta Sándorfalván Honti István. Bement a piacra, s egy öregasszony kínálgatta.

— Jó óra ez ám még, a nagyapámtól örököltém, eladnám olcsóért. A menyem mondja, hogy dobjam ki, de én sajnálom. Egy pengőért adnám.

Honti István 70 fillért, egy-napi napszámot adott érte. Azóta is jól jár.

Az öregek öreg emlékeiből élnek. Azok kisimulnak az időből, újra színt kapnak, örömmel fénylenek fel. Mint Honti Istvánnak is az első férje, a világháborúban odamaradt Takács István, akivel pedig csak 3 és fél esztendő töltött. Egyedül teher is az öregség. Támaszték, vigasz a fiatalság, a megszépült emlék.

Honti Istvánék járadékot kapnak a szövetekeztől. Ketten 400 forintot. Nem sok pénz, de nincsen már ebben a korban igénye az embernek. Az öröm gyakran meglátogatja őket, amikor hazajön a Kecskeméti tanuló unoka, a nagyfiú. Egyik menyük a sándorfalvi Új Élet Téveszben dolgozik, ott lakik velük a másik épületben. Így élnek. Dolgoznak még egy keveset a tanya körül, s pénz lesz abból is. Csakhat az idő már elszaladt felettük.

— 79 éves vagyok, s Isten őrizzen valakit úgy leélni az életet, mint az enyém volt. Olyan nehéz, nagy nyomorúságban — mondja az öregasszony.

Beszédes múlt az életük. Valahányszor hazajön a nagyfiú, s a két öreg beszélni kezd a régi világról, a grófi időről, már nem veszi komolyan. Hogy is vehetné?

Homokpusztán is változnak az idők.

Tükröződés

Horváth
Dezső

A MESE

Háry-ágon minden becsületes mesemondónak ágrólszádkadt édestestvére. Katonakorában, régesrég eleven királyt is látott. Aki erről akar hallani igaz történetet, hát ide figyeljen!

— Úgyes katona voltam én, a századosom legkedvesebb katonája. Kirukoltunk egyszer nagygyakorlatra, másik ezredből való volt az ellenség, az elvonult Kistelek alá, hogy onnan támad, mi meg csak vártunk. Na, Mihály, most kéne győzni!

Egedetlen nagy, sötét borulás jött alulról, megijedtek a tiszték. Városi népek voltak, még ézen-gést se hallottak igazából, itt a pusztában pedig egy sántalábú bokor sem termett. Most mi lesz? Elázik a század — sopánkodtak egymásután. Odaszólok a századosomnak, mert amúgy rendes ember volt az, hogy csak öt percet adjon, majd keresek én enyhelyet. Adott. Látom, hogy egy puskalövésre káposztaföld van. Hasaljon mindenki egy fej káposzta alá! Csapkodott a vihar, döngött az ég, mi csak nevetünk, mert nem áztunk. Az ellenség meg úgy pacallá ázott, nekünk csak ütni kellett rajta egyet, aztán vége is volt.

Hálálkodtak a tiszték, megtudta ezt a király is. Szólt rögtön, hogy menjek föl Pestre, mert ideadná a nagyvezüstöt. Tánnyan ugyan sok hasznát nem veszem, de ha szépen hívtak, csak elmentem. Azt se tudtam, hol van az a Pest, olyan szerencsém volt, odataláltam mégis egyenest. Csak melyik házban lakik a király, azt nem tudtam. Gondoltam, abban, amelyik a legnagyobb, amelyiknek legcifrább a kerítése. Kimentem az út közepére, hogy villoghassak jobbra is, balra is, hát szembetalálkoztam egy rendőrről. Körülkerült háromszor, mire meg mert szólítani, hogy — menjen inkább a vitéz úr a járdán, mert még el találja ütni egy bolond autót. Igazsága volt, de hogyan lessem én akkor a házakat kétoldalról. Az is igaz, hogy legyen a katonának magához való esze Pesten is. Elővettem a bajnétomat. Azt tudtam, hogy a nagy emberek kutyája azt mondja: hom-hom-hom, a kisebbek meg csak csetteg. Amerre mentem, végigbillegettem a léckerítésen a bajnétot, fölértem erre minden eb, lett is zenéből, akkor, hogy én csak számoltam: ez se király — az se király. Előtalálok végre egy sürgő-forgó kis csimotát a porban, megkérdezem:

— Ez volna-e a király háza?

— Ez.

— Hát apád, itthon van-e?

Ebédelték éppen. Ugrott a felesége, ahogy megállt: még egy tányért a vitéz úrnak! Ne fáradjon, folséges asszony, elvégeztem én már a vonaton. Inkább csak odaülnek addig a kemence mellé a padkára, fogasszák addig egészséggel. Meg is bántam a jámborságomat, mert másodíknak törött krumplit ettek nagy darab pirított szalonnákkal, azt pedig legjobban szerettem. Csak hogy másodszor nem hívtak. Amikor a bajuszát is lenyalta a király, akkor szól:

— Na, te mentetted meg a legkedvesebb seregemet Kistelek alatt? Azzal cuppantott egyet ide is, meg ide is, és a mellemre tüzte a nagy keresztet. Beleszóltam, hogy középre tegye, mert másként félrehúzz.

Beszégettünk erről is, arról is, mi a disznó ára mifelénk, megforrt-e már a bor, meg ilyeneket. Szedelőzködtem, de megszólal a király: Hallod-e, anyjuk! Olyan ritkán jön mihozzánk ez a Mihály, kikisérnem az állomásra. Becsületes fehérmép volt a királyasszony, még biztatta is, hogy csak menjen. Majd végezködik ő a jószágok körül. Elindultunk. Olyan szemem volt nekem, mindig azt kereste, hova van kirva: bor, sör, pálinka. Na, igyunk meg egy felelet — húzom magam után befelé a királyt. Nem mondom, jó ebéd után jól esne egy ital — feleli —, de nagy bajban vagyok. Segíts ki elsejé! Én csak a hónap végén kapom a fizetést, egy megveszekedett fitying sincs nálam jelenleg. Láttam az ábrázatán, hogy a szintisza — valóságot — mondja, olyan savanyú volt. Egyet se búsuljon, király uram, amíg zsoldja van a magyar bakának! Csak egészséggel legyen! Még kértem neki két decit, ne szomorkodjon, ha már eleresztette az asszony.

Lakodalmakban, sok pohár bor után tovább is tart ez, de nekem eddig mondta csak a mesét. Nevetett is hozzá, hogy beszédnek a hiábavalóság is jó, de aztán előlépett belőle a nagyra-termett domaszéki lélek. Nehezen egyenesedő mutatóujjával megfenyegetett, a szemem közé nézett, hogy azért tudjak ám becsületet akkor is, amikor kiírom az újságba. Nem arra kért, hogy az ő nevét ki ne írjam, hanem erre:

— Lehet annak a királynak még valamilyen familiája most is, frástudó az, ha van, valamennyi, nehogy a kezébe kerüljön egynek is. Nem akarnám én megsérteni őket, hogy bolondot csináltam az apjukból. Maradjon a kettőnk dolga, melyik királyról van szó.

TAVASZ, TAVASZ, GYERE MÁR!

Eddig elmaradt. Igaz, másfelé sem boldogítja az embereket, hiszen hózáporokat, szélviharokat zúdít Európára, a világra. Az öregek se emlékeznek, hogy sűrűn előfordult volna áprilisi derékán, lényegében még nem tudtak rámenni a földekre, alig-alig izelhetették meg a tavaszi munkát. Most megtréfált bennünket, gondokkal, bajokkal nyitotta meg a hetvenes esztendőt. Mindjárt a belvizzel, a sok esővel kezdte. Ha már panaszkodtunk 1968-ban, s 69-ben is, hogy aszály látogatja vidékünket, szűkebb pátriánkat, s elcsipked a termésből jókoránnyit, hát most tessék, legyen elegendő víz. Lett is. Ki se láhattunk még belőle. A szegedi járásban például még mindig olyan tízezer holdnyi terület borít víztükrök. Kárt tesz az őszi vetésekben, s ahol még műveletlen a terület, ott is megnyomja a földet, megdrágítja a termelést, a költségeket. Annál is nagyobb gond, hogy mikor kezdődhet ezeken a vízjárta területeken a szántás, a munka.

Ha már jön az áldás, csőstől följön. Hiszen a víz mellé párosult a hideg, a napfénysszegény idő, s az olykor viharos szél is. Nem kedvezett a primöröknek, semminek sem. Sok helyen leszaggatta, elszaggatta a főlialgyakat, s a „fehér városokban”, a fölialk alatt nem tudtak fejlődni napfény hiányában a primörök. Egy ma már biztos: a mihálytelki földekről tízmillió csomó retek felvásárlására számítottak a szakemberek, s örülhetünk, ha 6 és fél millió csomó, 7 millió csomó kikerül a híres „retkes, paprikás” tájból. Ez természetesen azzal jár, hogy a folyamatos átvételnél többször zúgolódnak is a termelők, keveslik a felvásárlási árat.

Másfelé is okozott jelentős károkat, hiszen a háztájikban, a kertekben jónéhány helyen áll a víz, nem tudnak mihez kezdeni a gazdák. A koratavasziakra, a pénzes növényekre sem kedvező az idő. Egy bizonyos, a határban még minden elvégzésre vár, hiszen eddig még nem volt tavasz. Komolyabb munkákról sem ad-

hatunk számot. A szövetekeztékben is várakoznak, s reménykednek a jó időben. Amikor csak tehetik, mozgósítják az embereket, de a folyamatos munkákra eddig még nem volt lehetőség. Néhány helyen, főleg a partosabb, homokosabb területeken vetettek takarmánykeveréket, borsót, s megkezdtek a gyümölcsösök, szőlők metszését, ápolását. Mindez azonban még nagyon keveset jelent és vitathatatlan; ha javul az idő, ha változatlanul ilyen szélsőyes, mostoha marad, az elkövetkezendő hetekben, másfél hónapban nagyon szoros, tervszerű munka kell, hogy kibontakozzék a földek.

Néhány gazdaságban a vezetők kisebb szerkezeti változtatást is terveznek, s ami elment, vagy elment majd a kora tavasziakon, azt még behozza a kukorica, az állattenyésztés. A helyzet az eddigi kiesések, károk még felmérhetetlenek. Amikor majd földbe kerül a tavasziak magja, akkor becsülhető meg, lényegében mennyibe is került nekünk, a közös gazdaságoknak ez a hosszúra nyúlt télvége.

Igaz, megszoktuk már, hogy a szélsőyes időjárás következtében a földművelők gyakran elkésrednek, szomorúságra váltanak. S hajlamosak vagyunk mindjárt késpénzünk is venni. Ha nyár-időben pár hétig nincsen eső, már aszályt, elemi csapást emlegetünk. S így vagyunk ezzel a „tavasz nélkülséggel” is.

Mindennap remény, derűsebb idő várható. Legalábbis így szeretnénk. Ha a kezdet nem jó, a nyár, az ősz még adhat gazdag termést. De csak akkor, ha a munkaszervezetek, a munkavészek az ideai tavaszon felmúlják magukat, beváltják ígéretüket, nagy nagy szorgalommal teljesítik feladatukat. Sok múlhat a vezető garnitúrán. Senki sem várhat csodákat, de az tény, többször beigazolódott már, hogy egy-egy ilyen nagy feladathoz mindig felnőttek és mindig megtalálták a megoldást. Reméljük, most is így lesz.

Sz. L.

LIGETES VAGY LIGETŐS

Azt mondta a Röpülj páva döntőjének elején Vass Lajos, hírében a vetelkedő népszerűségével együtt nő-vő, az egész országot dalra derítő „játékvezető”, amikor éneklésre buzdított: „Aki még nem tudná fejből a Félegyházi utca ligetős, ligetős kezdetű dalt, amit először novemberben énekel-tünk együtt Dunapatajra, kérem, keresse meg a Röpülj páva dalosfüzet 16. oldalán”.

Láttuk, hogy lapozták sokan a füzetet, és örömmel hallottuk, hogy nem úgy énekeltek, ahogy a füzetben van, hanem így: ligetős, ... igényőst. Így énekeltek ott Sopronban is, jóízűen kószoltatva az özsé ízet. Ki tudná okát, miért, de a dicsérendő vállalkozásból született kis füzet köznyelvívve finomította mindkét szavunkat. Félegyháza nem öző nyelvterület, magam nem tudom dokumentálni, hogy Dunapatajra biztosan így énekeltek-e, Vass Lajosban bízom csupán, abban, hogy ő semmi pénzért nem változtatna volna át, ha nem így éneklük. Arról pedig magnófelvételeim van, hogy ő mindig ligetöst énekel. Valójában nem is ez okoz fejtörést, hanem az, hogyan lesz a igényőst-ből igényest. Ha ezt a nyelvjárási szót „köznyelvisítjük”, egyenes lesz abból, nem igényes. Erre a „finomításra” a nyelvészek már durva szót mondanának, a köznyelv pedig népieskedésnek nevezi. Népdalok közt különösen rosszul mutat.

Szóvá tesszük még, hogy a tápai Szigeti Istvánné özése is elveszett a kiadványban, meg a szegedi dr. Katona Józsefné is. Talán nem kell meggyőznünk az illetékeseket, hogy népdalgyűjtésünk régen túllépett már az ilyen finomításra. Szükségtelennek és károsnak tartja.

H. D.